O‘QUVCHILARDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Isoqjanova Aziza Inomiddin qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan

filialining boshlang‘ich ta’lim 1-bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari keng yoritilgan. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar, muammoli ta’lim texnologiyalari hamda o‘yin faoliyatlari orqali o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, mustaqil fikrlashni shakllantirishda o‘qituvchining roli, ta’lim muhiti va motivatsiyaning ahamiyati ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar

mustaqil fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, interfaol metodlar, muammoli vaziyat, o‘quvchi faolligi, pedagogik texnologiyalar, ijodiy tafakkur, motivatsiya, ta’lim samaradorligi

Kirish

Hozirgi kunda ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, globallashuv jarayonlari va bilimlar hajmining ortib borishi ta’lim oldiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Endilikda faqat tayyor bilimlarni egallagan emas, balki mustaqil fikrlay oladigan, muammolarni hal eta biladigan, ijodiy yondasha oladigan shaxslarni tarbiyalash zarurati tobora ortib bormoqda.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi bu jarayonning eng muhim davri hisoblanadi. Chunki aynan shu bosqichda o‘quvchilarning tafakkuri shakllanadi, ularning bilim olishga

bo‘lgan munosabati va qiziqishi yuzaga keladi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari atrof-muhitni o‘rganishga, savollar berishga va yangiliklarni bilishga intiluvchan bo‘ladi. Shu sababli bu davrda o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun qulay pedagogik sharoit yaratish zarur.

Mustaqil fikrlash o‘quvchining shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Bu ko‘nikma orqali o‘quvchi nafaqat bilimlarni ongli ravishda o‘zlashtiradi, balki o‘z fikrini erkin bayon etadi, turli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishni o‘rganadi. Bundan tashqari, mustaqil fikrlash o‘quvchilarda mas’uliyat hissini oshiradi, ularni faol va tashabbuskor bo‘lishga undaydi.

Bugungi kunda pedagogika fanida mustaqil fikrlashni rivojlantirishga katta e’tibor qaratilmoqda. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar aynan shu maqsadga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish usullarini o‘rganish va amaliyotga joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Mustaqil fikrlash tushunchasi va uning ahamiyati

Mustaqil fikrlash shaxsning intellektual rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. U o‘quvchining bilimlarni faqat eslab qolishi bilan cheklanmay, balki ularni tahlil qilishi, umumlashtirishi va yangi vaziyatlarda qo‘llay olishini ta’minlaydi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichida bu ko‘nikma bosqichma-bosqich shakllanadi va o‘qituvchining to‘g‘ri yo‘naltirishi orqali rivojlantiriladi. Mustaqil fikrlash o‘quvchilarda o‘z fikrini erkin bayon etish, muammolarni hal qilish va turli vaziyatlarga moslashish qobiliyatini shakllantiradi.

Mustaqil fikrlash tanqidiy tafakkur bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanadi. Tanqidiy fikrlash o‘quvchining berilgan ma’lumotni shunchaki qabul qilmasdan, uni tahlil qilishi, baholashi va unga nisbatan o‘z munosabatini bildira olishini anglatadi. Bu jarayon o‘quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi hamda ularni ongli

ravishda fikr yuritishga o‘rgatadi. Natijada o‘quvchilar turli axborot manbalarini solishtirish va ulardan to‘g‘ri xulosa chiqarish ko‘nikmasiga ega bo‘ladi.

Mantiqiy tafakkur mustaqil fikrlashning asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish orqali ularning fikr yuritish ketma-ketligi, aniqligi va izchilligi shakllanadi. Bu esa o‘z navbatida muammolarni tizimli ravishda hal qilishga yordam beradi. Mantiqiy tafakkur rivojlangan o‘quvchi sabab-oqibat bog‘lanishlarini tushunadi va o‘z fikrini asoslab bera oladi.

O‘quvchilarning nutqiy rivoji ham mustaqil fikrlash bilan chambarchas bog‘liqdir. Nutqi rivojlangan o‘quvchi o‘z fikrini aniq va ravon ifodalay oladi. Bu esa uning fikrlash jarayonini yanada samarali qiladi. Shu sababli ta’lim jarayonida o‘quvchilarning nutqini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim. O‘quvchilar o‘z fikrini ifodalash jarayonida uni tahlil qiladi, qayta ko‘rib chiqadi va takomillashtiradi.

Mustaqil fikrlash – bu shaxsning o‘z fikrini erkin bayon eta olishi, muammolarni tahlil qilishi, turli yechimlar orasidan eng maqbulini tanlay olishi bilan bog‘liq jarayondir. Bu ko‘nikma o‘quvchilarda asta-sekinlik bilan shakllanadi va rivojlanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish quyidagi jihatlarda muhim ahamiyatga ega:

- bilimlarni ongli o‘zlashtirish;
- mantiqiy tafakkurni rivojlantirish;
- ijodiy yondashuvni shakllantirish;
- o‘z fikrini himoya qila olish;
- muammolarni mustaqil hal qilish.

Mustaqil fikrlashni rivojlantirish usullari

1. Muammoli ta’lim usuli

Muammoli ta’lim o‘quvchini faol fikrlashga undaydi. O‘qituvchi darsda muammoli vaziyat yaratadi va o‘quvchilarga savollar orqali muammoni hal qilishni taklif etadi.

Masalan:

- “Nima uchun daraxtlar kuzda barglarini to‘kadi?”
- “Agar suv bo‘lmasa nima bo‘ladi?”

Bu savollar o‘quvchilarni fikrlashga majbur qiladi.

2. Interfaol metodlardan foydalanish

Interfaol metodlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi. Eng samarali metodlar:

- Aqliy hujum
- Klaster
- Insert
- Baliq skeleti

Bu metodlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bayon qiladi va boshqalar fikrini tahlil qiladi.

3. O‘yin texnologiyalari

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin muhim o‘rin tutadi. O‘yin orqali o‘quvchilar:

- mustaqil qaror qabul qiladi
- tez fikrlashni o‘rganadi
- mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi

Masalan, rolli o‘yinlar va mantiqiy o‘yinlar juda samarali hisoblanadi.

4. Mustaqil ishlar tashkil etish

O‘quvchilarga mustaqil topshiriqlar berish ularning fikrlashini rivojlantiradi:

- kichik loyihalar
- hikoya tuzish
- rasm asosida matn yozish
- savollarga mustaqil javob berish

Bu jarayonda o‘qituvchi yo‘naltiruvchi rolini bajaradi.

5. Axborot texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar mustaqil fikrlashni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Masalan:

- internet orqali izlanish
- multimedia darslar
- elektron kitoblar

Bu vositalar o‘quvchilarning mustaqil o‘rganishiga yordam beradi.

6. Rag‘batlantirish va baholash

O‘quvchilarning har bir fikrini qadrlash muhim. Rag‘batlantirish orqali:

- o‘quvchi o‘ziga ishonadi
- faol bo‘ladi
- fikr bildirishdan qo‘rqmaydi

O‘qituvchining roli

O‘qituvchi bu jarayonda asosiy shaxs hisoblanadi. U:

- darsni qiziqarli tashkil etishi
- o‘quvchilarni faol jalb qilishi

zamonaviy metodlardan foydalanishi kerak

Shuningdek, o‘qituvchi o‘quvchilarni erkin fikrlashga undashi zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’limda mustaqil fikrlashni rivojlantirish juda muhimdir. Bu jarayon o‘quvchilarning intellektual rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy pedagogik metodlar, interfaol yondashuvlar va o‘yin texnologiyalaridan foydalanish orqali o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni samarali rivojlantirish mumkin.

Natijada, o‘quvchilar mustaqil, ijodkor, faol va hayotga tayyor shaxs sifatida shakllanadi. Bunday shaxslar esa jamiyat taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydi.

Foydalaniladigan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.

2. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”.

3. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.

4. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.

5. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar.

6. Umumiy o‘rta ta’lim davlat ta’lim standartlari.